

А. В. Леоненко
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті висвітлено сучасні напрями вдосконалення підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання учнівської молоді, зокрема формування громадянської компетентності особистості на основі ідей культури гідності, використання в навчальному процесі вищого навчального закладу культурологічного, аксіологічного та особистісного підходів, формування в майбутніх фахівців здатності до глибокого аналізу історичного та сучасного розвитку фізкультурно-патріотичного руху молоді, сприяння засвоєнню студентами знань про національні традиції українського народу, історичних знань та народної пам'яті. Проаналізовано нормативно-правові акти та освітні документи, у яких акцентується увага на необхідності перегляду змісту патріотичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Виокремлено основні підходи до визначення ролі традицій національної фізичної культури та їх застосування у вихованні сучасного молодого покоління. У статті запропоновано перспективи подальших наукових досліджень, що стосуються підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання учнів.

Ключові слова: патріотичне виховання, громадянська компетентність, гідність, батьківщинознавство, традиції національної фізичної культури, історія, національна свідомість, патріотизм.

Постановка проблеми. Нині патріотичне виховання молоді є потужним засобом утвердження самобутності українського народу в його прагненні до незалежності та європейського напрямку розвитку. Значне місце в реалізації означеного відводиться вчителю фізичної культури, оскільки в процесі відродження духовного, національно-культурного стану українського народу, задоволення потреб кожного громадянина держави у формуванні національної свідомості значне місце належить фізичній культурі та спорту.

Оскільки патріотичне виховання пов'язане з фізичним вихованням та фізичною культурою, призначення якої полягає у вихованні ціннісного ставлення особистості до власного тіла, організму та стану функціонування системи органів, то окреслений аспект реалізовано в сучасних парадигмах гуманізації та гуманітаризації освіти [6].

Тому, новий напрям розвитку патріотичного виховання дітей та сучасної молоді потребує вдосконалення та більш конкретної деталізації змісту фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

Аналіз актуальних досліджень. Надзвичайну цінність у контексті досліджуваної проблеми складають сучасні наукові дослідження, у яких: обґрунтовано специфіку патріотичного виховання дітей та учнівської молоді (І. Бех, О. Вишневський, Т. Гавлітіна, О. Гончаренко, В. Кіндрат,

С. Оришко, Ю. Руденко, Т. Чорна), молодших школярів (О. Коркішко), старшокласників (Р. Петронговський), майбутніх учителів фізичної культури в позааудиторній діяльності педагогічних університетів (О. Онопрієнко); схарактеризовано питання формування готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни (Б. Мисак) та служби в Збройних силах України (В. Івашковський), формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді (В. Борисов) та майбутніх учителів фізичної культури (В. Смолюк), патріотично-військове виховання студентської молоді (В. Дроговоз, В. Олещук) та ін.

Мета статті – обґрунтувати сучасні напрями вдосконалення підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання учнів.

Виклад основного матеріалу. Важливість патріотичного виховання молодого покоління підтверджується Указом Президента України № 744/2014 «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності» від 28 серпня 2014 р., Листом Міністерства освіти і науки України № 1/9–614 «Про методичні рекомендації з організації патріотичного виховання дітей та учнівської молоді у 2014–2015 навчальному році» від 27.11.2014 р., Наказом Міністерства освіти і науки України № 641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та Методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 16 червня 2015 р.

У «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді» [3] зазначається, що важливо нині говорити про розбудову громадянського українського суспільства та його інтеграцію у європейське та світове співтовариство. Це передбачає виховання в кожного громадянина України ціннісного ставлення до себе та оточуючих, формування духовної культури, а також орієнтацію на відповідальність перед своєю нацією. Важливим напрямом сучасного виховання молоді також є виховання національно свідомого громадянина-патріота.

У Листі Міністерства освіти і науки України № 1/9–614 від 27.11.2014 р. «Про методичні рекомендації з організації патріотичного виховання дітей та учнівської молоді у 2014–2015 навчальному році» [5] наголошено, що на сьогодні одним із найважливіших завдань педагогів є продовження роботи з формування у дітей та молоді громадянських якостей, розуміння належності до українського народу, а також бажання відстоювати незалежність держави.

Сучасний напрям патріотичного виховання молоді закцентований також в аспекті допомоги сім'ям, які з огляду на військові події в Україні змушені були змінити місце проживання. Важлива роль при цьому віднесена психологічній допомозі та адаптації цих сімей, особливо дітей, до нових умов.

Також планується введення окремого курсу національно-патріотичного виховання в школах, дошкільних закладах та серед молоді в цілому.

З 2011 року в Україні діє Всеукраїнський центр патріотичного виховання, мета діяльності якого полягає в забезпеченні коректної діяльності органів влади та громадськості щодо патріотичного виховання молоді, здатної забезпечити вирішення завдань щодо консолідації суспільства.

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти обґрунтовано зміст практичної діяльності майбутнього фахівця щодо патріотичного виховання молодого покоління. Основною метою освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» відповідно до Стандарту є розвиток фізичної культури особистості та готовності до дій в умовах надзвичайних ситуацій та захисту Вітчизни.

Вагомими в контексті проблеми, що розглядається, є такі завдання освітньої галузі [2]:

- удосконалення вмінь і навичок, що учень може використати у щоденній діяльності з метою загального розвитку як громадянина України;
- виховання в учнів бажання дбайливого ставлення до власного здоров'я, занять фізичною культурою та спортом;
- навчання молоді вмінню забезпечувати власну безпеку та безпеку інших людей у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу;
- виховання в молодого покоління поваги до служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях.

Загальними змістовими лініями освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» у школі, крім здоров'я, фізичної культури, безпеки життєдіяльності, є також захист Вітчизни й цивільна оборона. Варто наголосити, що одним із основних завдань учителя в школі є сприяння оволодінню учнем такими видами компетентностей:

- громадянською, що визначається як здатність учня відповідально та якісно реалізовувати власні права та обов'язки з метою розвитку українського суспільства;
- загальнокультурною – здатність учня використовувати надбання національної та світової культур у процесі самовиховання та орієнтуватися на загальнолюдські цінності;
- соціальною – здатність молоді людини ефективно співпрацювати з партнерами у групі чи команді, виконувати різні ролі та функції в колективі, що позитивно впливають на власний розвиток зокрема та є цінними для розвитку суспільства в цілому.

Варто наголосити, що здійснення ефективного процесу патріотичного виховання учнів повинно базуватися на засадах гуманістичної етики та дотриманні просоціальних цінностей.

Тому потребує поглиблення зміст підготовки майбутнього вчителя фізичної культури шляхом формування громадянської компетентності на основі ідей культури гідності, використання в навчальному процесі вищого навчального закладу культурологічного, аксіологічного та особистісного підходів (І. Зимня, Л. Хомич, Т. Усатенко). Громадянська компетентність особистості виступає стрижневим елементом громадянського буття людини, а відтак і фундаментальною проблемою суспільного розвитку [4].

У наукових дослідженнях О. Шестопалюка [10] доводиться, що врахування характерних особливостей громадянського суспільства, його ролі в коригуванні взаємовідносин між громадянином та державою дає можливість поглибити уявлення про зміст громадянськості як соціально-педагогічного явища та запропонувати концептуальну ідею громадянської компетентності в єдності культури гідності та культури соціальної корисності, що забезпечує комплексне врахування суспільних пріоритетів та інтересів особистості як громадянина незалежної демократичної держави.

Таким чином, формування громадянської компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у формуванні готовності до патріотичного виховання старшокласників є обов'язковою складовою змісту такої фахової підготовки.

У даному контексті важливо виділити дослідження І. Беха [1], який під гідністю розуміє усвідомлення та переживання особистістю самої себе в сукупності морально-духовних характеристик, що викликають повагу в оточуючих. Сама гідність, як наголошує науковець, повинна бути надцінністю та мати відношення до формування кожної конкретної цінності. Також дослідник зазначає, що гідність можна трактувати ще і як показник вищої моральної самосвідомості, до якої повинна піднятися особистість.

Національна гідність та взаємоповага між представниками різних культур у сучасному українському суспільстві є запорукою успішної співпраці в різних соціальних групах: школі, сім'ї, родині, місцевій громаді, трудових колективах, громадських організаціях тощо (К. Чорна). Слушною в цьому контексті є думка про те, що основними чинниками, які забезпечують виховання культури гідності школярів, є повага до особистості дитини, її розуміння й прийняття, підтримка й педагогічна допомога, індивідуальність та неповторність виховних умов кожної сім'ї (К. Журба).

Акцентуючи увагу на меті й змісті патріотичного виховання в сучасних умовах, погоджуємося з висновками С. Оришко [7] про те, що необхідно враховувати сучасні глобальні інтеграційні процеси, історичні події та духовно-національне надбання українського народу в процесі формування сучасного громадянина-патріота.

Дослідник Т. Усатенко [8] наголошує на актуалізації батьківщинознавчого аспекту в діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. Ми вважаємо окреслений напрям особливо актуальним нині, оскільки його сутність полягає у формуванні в учнів знань про культуру

рідного народу, його традиції, символіку держави, особливості становлення та розвитку української нації.

Нині в основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства й нації в цілому. Важливу роль у просвітницькій діяльності посідає відновлення історичної пам'яті про тривалі державницькі традиції України: Київська Русь, Литовсько-Руська держава, козацька держава, Гетьманщина, УНР, ЗУНР. Особливого значення набуває порівняльно-історичні відомості про переривання державності в інших європейських країнах, які на сьогодні являють собою потужні європейські нації. Спеціального розгляду потребують історичні обставини, які призводять до переривання державності. Система патріотичного виховання передбачає формування історичної свідомості молодого покоління українців, що базується на вивченні історії боротьби українського народу за державну незалежність протягом свого історичного шляху, особливо у ХХ–ХХІ століттях. Форми й методи виховання базуються на українських народних традиціях, надбаннях національної та світової педагогіки й психології [3].

З огляду на це зміст підготовки фахівців з фізичної культури до патріотичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів має також охоплювати глибокий аналіз історичного та сучасного розвитку фізкультурно-патріотичного руху молоді.

У контексті розгляду питання змісту підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання варто наголосити на необхідності засвоєння студентами знань про національні традиції українського народу, історичних знань та народної пам'яті. Ці завдання викладачі повинні вирішувати у процесі виховної роботи, зокрема шляхом усебічного зміцнення фізичної та духовної складової кожної особистості.

Раніше патріотичне виховання в загальноосвітніх навчальних закладах здійснювалося через систему позакласних заходів, зокрема ці заклади організовували табори патріотичного спрямування, проводили екскурсії по «місцях пам'яті», відповідні науково-практичні конференції, дослідно-експериментальні роботи. На сьогодні зміст патріотичного виховання доповнюється – проводяться зустрічі учнів із учасниками антитерористичної операції на Сході України, у процесі педагогічної практики майбутні вчителі фізичної культури проводять виховні заходи патріотичного спрямування, вчителі проводять з учнями бесіди про феномен Майдану та значення Революції Гідності в умовах становлення та розвитку українського суспільства за участі волонтерів, виступають ініціаторами діяльності щодо організації допомоги учнів сім'ям загиблих героїв України.

Висновки. Сучасна державна політика в напрямі патріотичного виховання молоді має на меті підтримку суспільної та економічної стабільності, зміцнення єдності українців, формування в молоді

позитивного ставлення до виконання конституційного обов'язку захисту незалежності й територіальної цілісності України. Перспективним бачиться розгляд питання вдосконалення навчально-методичного забезпечення фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури відповідно до зміни освітніх стандартів та державних вимог.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Почуття гідності у духовному розвитку особистості [Електронний ресурс] / І. Д. Бех. – Режим доступу : <http://ipv.org.ua/component/content/article/8-beh/61-2012-09-28-07-54-12.html>
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011>
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1229.html
4. Лазуріна Н. П. Патріотизм та національна ідея як ціннісні складові громадянської компетентності особистості / Н. П. Лазуріна // Вісник Житомирського державного університету. – 2013. – Вип. 6. – С. 32–35.
5. Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-614 від 27.11.2014 р. «Про методичні рекомендації з організації патріотичного виховання дітей та учнівської молоді у 2014–2015 навчальному році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/3197->
6. Онопрієнко О. М. Патріотичне виховання майбутніх учителів фізичної культури у позааудиторній діяльності педагогічних університетів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Ольга Миколаївна Онопрієнко ; Східноукраїнський національний університет імені В. Даля. – Луганськ, 2011. – 22 с.
7. Оришко С. П. Патріотичне виховання старшокласників у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Світлана Петрівна Оришко ; Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка. – Тернопіль, 2010. – 20 с.
8. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін : навчально-методичний посібник / авт. кол. : І. Д. Бех, К. О. Журба, В. А. Киричок та ін. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 240 с.
9. Усатенко Т. П. Контент-аналіз основних понять аксіології / Т. П. Усатенко // Аксіологічний підхід – основа формування цілісної особистості майбутнього педагога : монографія / за заг. ред. Л. О. Хомич. – Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко, 2010. – С. 22–27.
10. Шестопалюк О. В. Теоретичні і практичні засади розвитку громадянської компетентності майбутніх учителів : автореф. дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Олександр Васильович Шестопалюк ; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. – К., 2010. – 48 с.
11. Яковишин Р. Я. Система морального виховання учнів загальноосвітніх шкіл Галичини (1850–1900 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Руслан Ярославович Яковишин ; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2005. – 20 с.

РЕЗЮМЕ

Леоненко А. В. Современные направления патриотического воспитания молодежи в контексте профессиональной подготовки будущего учителя физической культуры.

В статье освещены современные направления совершенствования подготовки будущего учителя физической культуры к патриотическому воспитанию учащейся молодежи, в частности формирование гражданской компетентности личности на основе идей культуры достоинства, использования в учебном процессе высшего учебного заведения культурологического, аксиологического и личностного подходов, формирование у будущих специалистов способности к глубокому анализу исторического и современного развития физкультурно-патриотического движения молодежи, содействие усвоению студентами знаний о национальных традициях украинского народа, исторических знаний и народной памяти. Проанализированы нормативно-правовые акты и образовательные документы, в которых акцентируется внимание на необходимости пересмотра содержания патриотического воспитания учащихся в общеобразовательных учебных заведениях. Выделены основные подходы к определению роли традиций национальной физической культуры и их применение в воспитании современного молодого поколения. В статье предложены перспективы дальнейших научных исследований, касающихся подготовки будущего учителя физической культуры к патриотическому воспитанию учащихся.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, гражданская компетентность, достоинство, традиции национальной физической культуры, история, национальное сознание, патриотизм.

SUMMARY

Leonenko A. Modern directions of patriotic education of youth in the context of professional preparation of future teacher of physical culture.

The article deals with modern directions of improvement of preparation of future teacher of physical culture to the patriotic education of students, in particular the formation of civil competence of personality based on the ideas of a culture of dignity, use in the educational process of higher educational institutions cultural studies, axiological and personality approaches, formation at future experts of the ability to a deep analysis of the historical and contemporary development of a sports and patriotic youth movement, promoting the students with knowledge about the national traditions of the Ukrainian people, historical knowledge and popular memory.

The purpose of the article is to justify the modern directions of improvement of preparation of future teacher of physical culture to the patriotic education of students.

The documents of education, which focus on the need to revise the content of patriotic education of pupils in secondary schools, are analyzed. The main approaches to the definition of the role of traditions of national physical culture and their application in the upbringing of modern young generation are characterized.

The article proposes perspectives for further research relating to the preparation of future teachers of physical culture to the patriotic education of students.

It is indicated that there are meetings of students with members of the antiterrorist operation in the East of Ukraine, in the process of pedagogical practice of future teachers of physical culture conducting educational activities of patriotic direction, teachers engage students with discussions about the phenomenon of Maidan and the value of the Revolution of Dignity in the conditions of formation and development of Ukrainian society with the participation of volunteers initiating activities with students, the families of the fallen heroes of Ukraine.

The author identified the following areas of Ukrainian education: intellectual, national, patriotic, social, economic, religious, moral, economic and practical, hygienic and physical, family. Patriotic education of students is a process of impact on the individual. The purpose of education is the formation of a highly cultured and educated person. The perspective is to review current approaches to the nature and content of training of future teachers of physical culture to the patriotic education of Ukrainian youth.

Key words: *patriotic education, civil competence, dignity, traditions of national physical culture, history, national consciousness, patriotism.*